Кузьменко В. В., здобувач
Науковий керівник: Татаренко С. В.,
доктор філософії в галузі права,
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Оперативно-розшукова діяльність є одним із ключових інструментів протидії злочинності, а якість її правового регулювання безпосередньо впливає як на ефективність роботи оперативних підрозділів, так і на захищеність прав людини. Тривалий час, ще до здобуття Україною незалежності, оперативно-розшукова діяльність регулювалася переважно закритими відомчими актами. Ухвалення 18 лютого 1992 року Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] стало важливим кроком: уперше на рівні закону було визначено завдання цієї діяльності, її суб'єктів, підстави проведення оперативно-розшукових заходів, гарантії законності та порядок контролю і нагляду.

Наступним етапом розвитку стало набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року [2]. Значна частина заходів, які раніше існували лише як оперативно-розшукові, отримала процесуальну форму негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21 КПК України), а Закон про оперативно-розшукову діяльність було приведено у відповідність до нового КПК. Проте, як зазначають у своїй праці С. В. Тіхонов і В. І. Василинчук, у законодавстві досі немає чіткого розмежування інституту оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу, а норми Закону мають відсильний до КПК України характер [3, с. 38–39]. Дослідники також нагадують про підготовлений у 2019 році проєкт нового закону, який передбачав поділ оперативно-розшукової діяльності на стадії отримання оперативної інформації, її перевірки та ведення оперативних справ [3, с. 37–38], однак так і не був ухвалений.

Сучасний етап розвитку правового регулювання визначається двома чинниками: збройною агресією російської федерації та реформою органів правопорядку. О. С. Туз і В. О. Білецький наголошують, що чинна нормативна модель оперативно-розшукової діяльності формувалася переважно в умовах мирного часу і не повною мірою враховує специфіку функціонування оперативних підрозділів в умовах воєнного стану [4, с. 208]. Крім того, О. С. Тарасенко та О. М. Стрільців звертають увагу на те, що зміни, внесені до Закону після 1992 року, не враховують сучасних інформаційних технологій, яких дедалі активніше використовує злочинність [5, с. 17].

Реформу органів правопорядку визначено Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленим Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 [6]. Серед його заходів, зокрема, передбачено посилення координаційної ролі Офісу Генерального прокурора та запровадження механізму затвердження або погодження Генеральним прокурором міжвідомчих актів органів правопорядку з питань здійснення оперативно-розшукової діяльності [6]. О. В. Шамара, аналізуючи шляхи реалізації цього плану, звертає увагу на низку законопроєктів, спрямованих, зокрема, на посилення прокурорського нагляду за органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність [7, с. 141–142], та на необхідність розроблення й ухвалення закону про органи правопорядку [7, с. 143].

На нашу думку, перспективи реформування оперативно-розшукового законодавства полягають у наступному. По-перше, доцільно оновити Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» або ухвалити новий закон, у якому чітко розмежувати оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії. По-друге, слід урахувати пропозиції науковців щодо визначення підстав для проведення оперативно-розшукових заходів до постановлення ухвали слідчого судді, особливостей їх проведення щодо осіб і об'єктів на тимчасово окупованих територіях, а також щодо продовження строків ведення оперативно-

розшукових справ до п'яти років у провадженнях щодо особливо тяжких злочинів [3, с. 40]. По-третє, необхідно закріпити в законі положення про роботу з цифровою інформацією. По-четверте, реформа має супроводжуватися посиленням судового контролю та прокурорського нагляду, що відповідає європейським стандартам захисту прав людини.

Отже, правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні пройшло шлях від закритих відомчих актів до закону, ухваленого у 1992 році, та його узгодження з КПК України 2012 року. Сьогодні воно знову потребує оновлення з урахуванням воєнного стану, цифровізації та реформи органів правопорядку, а ухвалення сучасного закону про оперативно-розшукову діяльність має стати одним із ключових кроків цієї реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12 (дата звернення: 04.10.2026)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 04.10.2026).

3. Тіхонов С. В., Василинчук В. І. Стадії оперативно-розшукової діяльності. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2022. № 9–10. С. 37–44. DOI: https://doi.org/10.18523/2617

4. Туз О. С., Білецький В. О. Актуальні напрями розвитку оперативно-розшукової діяльності в умовах сучасних безпекових викликів в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2026. Вип. 93, т. 5. С. 207–211. DOI: https://doi.org/10.24144/2307

5. Тарасенко О. С., Стрільців О. М.. Напрями вдосконалення законодавства, що регулює оперативно-розшукову діяльність, з метою протидії кримінальним правопорушенням в інформаційному просторі. Наука і правоохорона. 2025. № 4 (70). С. 17–23. DOI: https://doi.org/10.33270/05257004.2.

6. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023 (дата звернення: 04.10.2026).

7. Шамара О. В. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: законодавчі шляхи реалізації (частина друга). Правовий часопис Донбасу. 2026. № 1 (94). С. 139–148. DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4269-2026-94-139-148.

Кукурік А.В., здобувач
Науковий керівник: Леган І.М.,
доктор юридичних наук, професор,
Державний університет «Житомирська політехніка»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало відчутно помітним в системі державних та суспільних інститутів, зокрема і в наданні юридичної освіти. При цьому проблеми підготовки кадрів в юридичній сфері існували в Україні ще задовго до повномасштабної війни, зокрема це відмінність практичного досвіду від теоретичних знань, необхідність оновлення освітніх програм, підвищення якості професійної підготовки.

Доктор юридичних наук, професор Константінов С.Ф. наголошує на тому, що внаслідок окупації частини території України та подальшої агресії з боку Росії, проблеми почали набирати своєї вагомості [1, с. 98–103]. Таким чином, на даний момент є актуальним питання яким повинен бути майбутній правник в умовах воєнної та післявоєнної реальності.